

And corruption is the main negative factor of this situation. Therefore, in the Ukrainian information space, we quite often come across the wording «fair justice», which emphasizes the problems of modern justice in Ukraine (for example, the USAID project «Fair Justice»). Recognizing the protection of the rights and freedoms of every citizen of Ukraine by a fair court as an absolute, it should be noted that the concepts «right to a fair trial» and «principle of natural justice» are consistent. Justice is a universal natural idea embodied in the legal system of any social legal state. Justice, by its very nature, means that the violated right, justice, is restored. Therefore, justice during the war is first and foremost a fair punishment for both the Russian occupiers and the traitors of Ukraine, the inevitability of responsibility for those who betrayed their Motherland. At the same time, unfair justice against corrupt officials in state authorities, its selectivity, in the conditions of war and post-war reconstruction of the country, can cause devastating consequences for the state. There must be a systematic approach, the political will of the state leadership, the inevitability of responsibility for everyone without excluding persons involved in corruption.

Key words: justice, fairness, right to a fair trial, corruption, war crime, collective victim, court decision, purpose, method, principle, rule of law, legality, access to justice, national security, equality before the law.

DOI: 10.33663/0869-2491-2024-35-597-606

УДК 343.97:343.77

Ю. А. ТУРЛОВА,
доктор юридичних наук*
ORCID: 0000-0003-0508-2087

С. Г. ПОЛІЩУК,
аспірант Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України**
ORCID: 0009-0006-9029-4373

ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА СИСТЕМА ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ШЛЯХОМ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті досліджені питання щодо поняття, систематизації та структурного упорядкування кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за злочинну бездіяльність у сфері екологічної безпеки. Визначені ознаки, що надали змогу виокремити кримінальні практики даної категорії у відносно самостійну групу та розглянути їх у певній системній єдності. Запропоновано авторську класифікацію злочинів, що вчиняються шляхом бездіяльності у сфері екологічної безпеки.

Ключові слова: злочини, що вчиняються шляхом бездіяльності у сфері екологічної безпеки; порушення екологічно небезпечній діяльності; кримінально-правова охорона довкілля; державна екологічна політика України; національна безпека України; склад злочину; кримінально-правова класифікація; кримінально-правові норми; кримінальна відповідальність; кримінологія.

Turlova Yuliya, Polishchuk Serhij. The Concept, Signs and System of Environmental Safety Crimes Committed by Omission

The article examines the issues related to the concept, systematization and structural arrangement of criminal law provisions establishing liability for criminal omissions in the area of environmental safety. The author outlines the signs allowing to differentiate the criminal practices within this category as a comparatively autonomous group and to consider them in terms of a specific systemic unity. The author offers his own classification of environmental safety crimes committed by omission.

Key words: environmental safety crimes committed by omission, connivance in environmentally hazardous activities, environmental protection under criminal law, state environmental policy of Ukraine, national security of Ukraine, constituent

* Turlova Yuliya, Doctor of Juridical Sciences

** Polishchuk Serhij, Postgraduate Student of Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine

elements of crime, classification under criminal law, criminal law provisions, criminal liability, criminology.

Актуальність статті. Екстенсивний характер розвитку цивілізації в останні десятиліття, стабільне посилення антропогенного впливу на навколишнє природне середовище у сукупності з процесами глобалізації та поширення збройних конфліктів ставить перед усіма державами світу потужні екологічні виклики. Екологічна збалансованість планети стає ключовою передумовою для розвитку та існування людства. У такій ситуації жодна країна світу, з огляду на системну взаємопов'язаність глобальних екологічних процесів, не може почуватися в безпеці.

Визначений ст. 16 Конституції України обов'язок держави щодо забезпечення екологічної безпеки зумовлює актуальність протидії посяганням цієї категорії, особливо найбільш небезпечній їх складовій – злочинам у цій сфері, зокрема й тим, що вчиняються шляхом бездіяльності. Екологічна безпека України є складовою національної безпеки України, що гарантує захист важливих інтересів людини, суспільства, держави та довкілля від реальних чи можливих загроз, які створюють природні або антропогенні чинники. Серед найважливіших завдань держави та її уповноважених органів щодо забезпечення екологічної безпеки є, зокрема, й розробка напрямів кримінально-правової охорони довкілля. Тому дослідження і розв'язання проблем теоретичного та прикладного характеру у цій сфері є актуальним завданням юридичної науки.

Аналіз досліджень проблеми. Дослідження, що проводились різними авторами стосовно розробки проблем, пов'язаних із поняттям, системою, класифікацією та кваліфікацією екологічних злочинів, сформували значний масив наукової інформації. Теоретичним і практичним проблемам кримінально-правової охорони довкілля та окремих його елементів приділялась увага у роботах відомих вітчизняних вчених, зокрема, С. Б. Гавриша, А. П. Гетьмана, Н. Г. Іванової, Н. Р. Кобецької, Т. В. Корнякової, Н. Р. Малишевої, В. К. Матвійчука, О. В. Мельник, І. І. Митрофанова, В. О. Навроцького, Г. С. Поліщука, В. М. Присяжного, Ю. А. Турлової, І. О. Харь, Ю. С. Шемшученка, А. М. Шульги та ін.

Роботи згаданих авторів мають важливе наукове і практичне значення. Водночас у зазначених роботах не приділялось достатньої уваги дослідженню злочинів у сфері екологічної безпеки, зокрема й тим, що вчиняються шляхом бездіяльності, як окремої категорії екологічних злочинів. Водночас розроблення і запровадження сучасних ефективних заходів забезпечення екологічної безпеки, у тому числі й кримінально-правовими засобами, є необхідними умовами забезпечення нормального функціонування українського суспільства, а тому потребують належного наукового забезпечення.

Метою статті є визначення ряду кримінально-правових ознак, що дасть змогу виділити злочини, що вчиняються шляхом бездіяльності у сфері еколо-

гічної безпеки, у відносно самостійну групу, для їх дослідження та систематизації.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, одне з центральних місць у реалізації екологічної політики держави, зокрема й у сфері екологічної безпеки, займають заходи кримінально-правового характеру, що мають відповідну регулювну функцію та охороняють інтереси держави, суспільства, а також забезпечують інтереси людини. Це зумовлено широким колом посягань у цій сфері та високим ступенем їх суспільної небезпечності, що здатна втілитись у наслідках катастрофічного характеру. При цьому кримінально-правові норми, що встановлюють відповідальність як за вчинення екологічних злочинів у цілому, так і за злочинну бездіяльність у сфері екологічної безпеки зокрема, мають системний характер, що зумовлюється системністю права як соціального інституту. Як зауважує В. К. Дуюнов, системність – не штучна, «надумана» ознака права, а його невід'ємна, атрибутивна властивість, що зумовлена, як і саме право, об'єктивною необхідністю й системним характером регульованих і охоронюваних ним суспільних відносин. Системність, що «пронизує» право загалом, усі його галузі, інститути та норми, оснований на єдності соціального призначення, сутності й цілей усіх його складових і передбачає їх певну підпорядкованість, внутрішню упорядкованість, логічну стрункість і тісний взаємозв'язок, має винятково важливе значення для ефективного його застосування. Зазначені кримінально-правові норми розташовані в Особливій частині Кримінального кодексу України (далі – КК України) за певною системою та в певній послідовності¹.

Отже, системність кримінально-правових норм передбачає їх структурованість, що полягає у їх дискретності та впорядкованості. Одним зі способів такого впорядкування є класифікація досліджуваних норм, тобто їх розподіл їх на відносно однорідні групи залежно від того чи іншого значущого критерію.

Кримінально-правова класифікація є традиційною й для кримінології, тому що кримінально-правова теорія, а також заснований на ній кримінальний закон, визначають юридичну характеристику злочинів, їх види, що є вихідними для кримінології й зумовлюють межі, рамки предмета кримінології, розподіляє склади злочинів за відповідними розділами, виходячи з родового об'єкта посягання². Класифікація здійснюється, виходячи з умов формальної логіки. Цю дію необхідно проводити з урахуванням таких методів теорії пізнання, як системний підхід до вивчення окремих об'єктів і явищ, висування гіпотез, моделювання³.

Питання про критерії (підстави) класифікації – найважливіше у проблемі побудови класифікації злочинів, оскільки критерій є показником теоретичного і практичного значення класифікації в цілому, тих цілей і завдань, що перед нею ставляться. В основі штучної класифікації, яка роширена в кримінології, лежить ознака, вільно взята, та яка має значення з практичної точки зору для цілей здійснюваного дослідження. При цьому йдеться про застосування не однієї класифікаційної ознаки, а певної їх сукупності. Класифікація

повинна здійснюватись на підставі кримінологічно значущих ознак з урахуванням закономірностей розвитку та функціонування об'єктів дослідження⁴.

Вивчення різних варіантів класифікаційних систем, зокрема й злочинів проти екологічної безпеки, дає підстави дійти висновку, що вони побудовані головним чином за особливостями об'єкта посягання. Найбільш логічним та обґрунтованим прикладом такої класифікації є, на нашу думку, запропонований Ю. А. Турловою та іншими авторами варіант системи злочинів проти екологічної безпеки, що має за рівнем локалізації узагальнений об'єкт посягання, тобто суспільні відносини у сфері екологічної безпеки загалом (без конкретизації його окремих елементів), до яких віднесені: злочини міжнародного характеру (екоцид); злочини, які полягають у порушенні порядку здійснення оцінки впливу на довкілля, правил екологічної безпеки під час виробничої діяльності; злочини у сфері ядерної та радіаційної безпеки; злочини у сфері біологічної безпеки; злочини, які полягають у потуранні екологічній небезпеці; злочини у сфері поводження з відходами⁵.

Позитивно сприймаючи наведений варіант класифікації, спробуємо ґрунтовно дослідити таку категорію злочинів у сфері екологічної безпеки, як потурання екологічній небезпеці. У кримінально-правовій літературі потурання злочину визначається як самостійний різновид причетного (похідного злочину), що полягає в умисній бездіяльності спеціально зобов'язаної особи, яка не припиняє злочин, вчинюваний іншою особою (особами)⁶. Подібні визначення були сформульовані й іншими авторами^{7; 8}. Тобто йдеться про неперешкодження вчиненню злочину шляхом бездіяльності особою, яка має відповідний обов'язок і можливості здійснити необхідні дії.

Водночас диспозиції статей 237, 238 КК України, які відповідно до наведеної класифікації полягають у потуранні екологічній небезпеці⁵, передбачають не тільки пасивну, а й активну форму злочинної поведінки. Так, у ст. 237 КК України йдеться про «неналежне проведення на території, що зазнала забруднення небезпечними речовинами або випромінюванням, дезактиваційних чи інших відновлювальних заходів щодо ліквідації або усунення наслідків екологічного забруднення», у ст. 238 КК України – про «умисне перекручення службовою особою відомостей про екологічний, у тому числі радіаційний, стан, який пов'язаний із забрудненням земель, водних ресурсів, атмосферного повітря, харчових продуктів і продовольчої сировини і такий, що негативно впливає на здоров'я людей, рослинний і тваринний світ, а також про стан захворюваності населення в районах з підвищеною екологічною небезпекою»⁹.

Формально ці дії не є бездіяльністю. У науковій літературі для опису такого кримінально-правового феномену застосовують поняття «змішана бездіяльність». При цьому йдеться про ситуації, коли кримінально-правова бездіяльність, маючи складний характер, не завжди виражається в абсолютно пасивній поведінці. Розглядаючи такі випадки, одні автори мають на увазі склади злочинів, об'єктивна сторона яких може перебувати і в дії, і в безді-

яльності. Інші – розуміють під змішаною бездіяльністю випадки, коли особа виконує тільки частину покладених на неї правових обов'язків, а іншу частину не виконує зовсім або виконує не до кінця і неналежним чином. У таких випадках правове значення має не те, що зробила винна особа, а те, що вона не зробила. Виконання частини обов'язків байдуже для права, право карає винну особу за ту частину обов'язків, яка нею не виконана¹⁰.

Отже, об'єктивна сторона злочинів, відповідальність за які встановлюється статтями 237, 238 КК України, характеризується змішаною бездіяльністю, адже закон передбачає кримінальну відповідальність і в тих випадках, коли особа, здійснюючи покладені на неї правові обов'язки, виконує їх або не до кінця, або неналежним чином.

Також потребує дослідження питання, чи є коректним застосування терміна «потурання» у контексті екологічної безпеки. За визначенням В. М. Шмандія, екологічна безпека – це стан системи «суспільство – навколишнє середовище», що характеризується присутністю або можливістю виникнення чинників, дія яких може прямо або опосередковано призвести до порушення організації і функціонування екологічних систем різних ієрархічних рівнів і погіршення здоров'я людини¹¹. У еколого-правовій літературі екологічну небезпеку пов'язують з природними і техногенними впливами на навколишнє середовище. Під природними впливами розуміють дію стихійних сил природи (ураганів, землетрусів, повеней, виверження вулканів і та ін.). У свою чергу техногенний вплив – це вплив промислових і сільсько-господарських технологій, транспорту і комунікацій, а також об'єктів військового призначення, здатний викликати порушення життєдіяльності населення, а також стану довкілля¹².

Отже, вести мову про потурання екологічній небезпеці можна лише в тій її складовій, що зумовлена техногенним впливом людини. Поширювати поняття «потурання» на всю екологічну небезпеку, у тому числі й спричинену небезпечними природними процесами та явищами, які за своїми масштабами відхиляються від вузького діапазону нормального функціонування навколишнього середовища, створених людиною пристроїв, споруд, технологій та самої людини не є виваженою позицією, адже екологічна безпека природного походження не може бути визначена як поведінка людини, а відтак і як злочин. Більш доречним було б, на нашу думку, вживання у цьому контексті терміна «екологічно небезпечна діяльність (поведінка)». Водночас у цьому випадку поза межами кримінально-правового регулювання опиняються випадки умисної бездіяльності спеціально зобов'язаної особи, яка, наприклад, не вчиняє необхідних заходів щодо ліквідації або усунення надзвичайних ситуацій природного характеру або ж приховує інформацію про екологічний стан, що зумовлений природними чинниками та може створювати загрозу для здоров'я людей.

На нашу думку, у цій ситуації для визначення усіх варіантів поведінки таких осіб більш доцільним є вживання терміна «злочинна бездіяльність у

сфері екологічної безпеки», який охоплює всі види кримінально караного поведінки спеціально зобов'язаних осіб, що проявляється у їхньому невтручанні в розвиток екологічно небезпечної ситуації (природного чи техногенного походження) та незастосуванні (або ж неналежному застосуванні) ними заходів щодо протидії її розвитку та відвернення небезпечних наслідків. Отже, як екологічна безпека, що зумовлена техногенними впливами на довкілля, є складовою екологічної безпеки в цілому (що трапляється значно частіше), так і потурання екологічно небезпечній діяльності є складовою (більшою) злочинної бездіяльності у сфері екологічної безпеки.

Як зазначалось, класифікацію здійснюють за класифікаційними ознаками, критеріями, що є визначальними для цього класу об'єктів. Зважаючи на специфіку предмета нашого дослідження до особливих (ідентифікуючих) ознак, наявність яких дає змогу виокремити кримінальні практики цієї категорії у відносно самостійну групу, слід віднести:

- спільний об'єкт посягання, тобто суспільні відносини у сфері екологічної безпеки (на загальному та локальному рівнях);
- характер посягання і спосіб його вчинення у формі злочинної бездіяльності (або ж змішаної бездіяльності), що переважно проявляється у злочинному потуранні екологічно небезпечній діяльності (злочинна бездіяльність матиме місце й у випадку екологічно небезпечної ситуації природного характеру);
- особливості поведінки, що полягає виключно у невтручанні в розвиток екологічно небезпечної ситуації та незастосуванні (або ж неналежному застосуванні) заходів щодо протидії її розвитку;
- кримінально-правову формалізацію діянь, що в сукупності утворюють злочинну бездіяльність у сфері екологічної безпеки, які відповідно до санкцій норм, що встановлюють відповідальність за їх вчинення, у розумінні ст. 12 КК України «Класифікація кримінальних правопорушень» належать до злочинів (а не кримінальних проступків);
- статусно-правові ознаки осіб, які вчиняють злочинну бездіяльність у сфері екологічної безпеки (професійно-посадовий статус особи, в якому фіксується її соціальне, економічне та виробничо-технічне становище);
- подібність суб'єктного складу (наявність спеціального суб'єкта злочину – особи, на яку покладений спеціальний обов'язок протидіяти розвитку екологічно небезпечної ситуації; особи, на яку покладені обов'язки з проведення дезактиваційних чи інших відновлювальних заходів щодо ліквідації або усунення наслідків екологічного забруднення; службової особи, яка відповідальна за подання відомостей про екологічний стан і захворюваність населення; спеціально відповідальної особи морських і повітряних суден або інших засобів і споруд, що знаходяться в морі; особи, що відповідає за експлуатацію технологічних установок або інших джерел безпеки в зоні безпеки).

Оперування зазначеними ознаками надає змогу окреслити коло кримінальних практик, які варто розглядати у певній системній єдності як окремі об'єкти кримінально-правового аналізу. Повертаючись до вищенаведеного

варіанта класифікації злочинів проти екологічної безпеки, на думку авторів цієї класифікації, до злочинів, які полягають у потуранні екологічній небезпеці, належать невжиття заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення та приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення (ст. 237, 238 КК України)⁵. Зауважимо, що зазначене є справедливим для злочинів, що мають узагальнений об'єкт посягання (без конкретизації його окремих елементів), тобто суспільні відносини у сфері екологічної безпеки в цілому. Водночас поза увагою зазначених авторів залишилися злочини проти екологічної безпеки, що мають локальний об'єкт посягання, тобто суспільні відносини у сфері екологічної безпеки на локальному рівні (безпека екосистем, окремих природних комплексів). На нашу думку, до досліджуваної категорії злочинів, окрім статей 237, 238 КК України варто віднести також і ч. 3 ст. 243, ч. 1 ст. 244, ч. 2, 3, 4 ст. 254 КК України, адже вони відповідають сформульованим ідентифікуючим ознакам і утворюють у сукупності окрему категорію – злочини, що вчиняються шляхом бездіяльності у сфері екологічної безпеки, що постає системним об'єктом кримінально-правового аналізу.

Проведене дослідження дало змогу запропонувати авторський варіант системи злочинів, що вчиняються шляхом бездіяльності у сфері екологічної безпеки, до яких варто віднести:

- невжиття заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення (ст. 237 КК України);
- приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення (ст. 238 КК України);
- забруднення моря у частині неповідомлення спеціально відповідальними за те особами морських і повітряних суден або інших засобів і споруд, що знаходяться в морі, адміністрації найближчого порту України, іншому уповноваженому органу або особі, а у разі скидання з метою поховання – і організації, яка видає дозволи на скидання, інформації про підготовлюване або здійснене внаслідок крайньої потреби скидання чи невідворотні втрати ними в межах внутрішніх морських і територіальних вод України або у відкритому морі шкідливих речовин чи сумішей, що містять такі речовини понад встановлені норми, інших відходів (ч. 3 ст. 243 КК України);
- порушення законодавства про континентальний шельф України у частині невжиття особою, що відповідає за експлуатацію технологічних установок або інших джерел безпеки в зоні безпеки, заходів для захисту живих організмів моря від дії шкідливих відходів або небезпечних випромінювань та енергії (ч. 1 ст. 244 КК України);
- безгосподарське використання земель у частині умисного ухилення від обов'язкової рекультивациі земель, порушених внаслідок дослідно-промислової розробки родовищ бурштину чи видобування бурштину на підставі спеціального дозволу на користування надрами (ч. 2, 3, 4 ст. 254 КК України).

Висновки. У статті визначено поняття злочинів, що вчиняються шляхом бездіяльності у сфері екологічної безпеки, як кримінально караного поведінки спеціально зобов'язаних осіб, що проявляється у їхньому невтручанні в розвиток екологічно небезпечної ситуації (природного чи техногенного походження) та незастосуванні (або ж неналежному застосуванні) ними заходів щодо протидії її розвитку та відвернення небезпечних наслідків. Визначені особливі (ідентифікуючі) ознаки, оперування якими надало змогу виокремити кримінальні практики цієї категорії у відносно самостійну групу, а також запропонувати авторський варіант класифікації злочинів, що вчиняються шляхом бездіяльності у сфері екологічної безпеки, що сприятиме їх комплексному дослідженню з метою подальшого вдосконалення відповідних кримінально-правових норм і практики їх застосування.

1. Турлова Ю. А. Система екологічних злочинів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2016. Вип. 36, т. 2. С. 103–109. С. 104.
 2. Фесенко С. В. Кримінально-правовий захист здоров'я населення: коментар законодавства та судової практики. Київ: Істина, 2001. С. 6.
 3. Даньшин І. Н. Введение в криминологическую науку. Харків: Право, 1998. С. 97.
 4. Шигонін О. Б. Умысленное вбивство, посядане із звалтуванням або насильницьким задоволенням статевих пристрастей неприродним способом: криминологічна характеристика та запобігання: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2011. С. 28–29.
 5. Турлова Ю. А., Поліщук Г. С., Козлюк Л. Г., Пенязькова О. О. Злочини проти екологічної безпеки: проблемні питання систематизації. *Ядерна та радіаційна безпека*. 2021. № 2(90). С. 42–51. С. 48–49.
 6. Лемешко О. М. Кримінально-правова оцінка потурання вчиненню злочину: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2001. С. 52.
 7. Смушак О. М. Відповідальність за потурання злочину та його попереджувальний вплив на злочинність. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*: збірник наукових статей. 2013. Вип. 33. С. 274–282. С. 281.
 8. Фільчакова Ю. І. Поняття потурання за кримінальним правом України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. URL: http://lsej.org.ua/6_2023/116.pdf (дата звернення: 27.11.2023).
 9. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 29.11.2023).
 10. Малинин В. Б., Парфенов А. Ф. Объективная сторона преступления: монография. С.-Петербург: Изд-во С.-Петербург. юрид. ин-та, 2004. С. 112.
 11. Шмандий В. М. Теоретические и практические основы управления техногенной безопасностью на региональном уровне. *Захист довкілля від антропогенного навантаження*: збірник наукових праць. Харків–Кременчук: ХНУ, 2001. Вип. 4(6). С. 95–100. С. 96.
 12. Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки: навч. та наук.-практ. посіб. Київ: Знання-Прес, 2002. С. 14.

References

1. Turlova Yu. A. Systema ekolohichnykh zlochiniv. *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu*. Seriya Pravo. 2016. Vyp. 36, t. 2. S. 103–109. S. 104 [ukr.].
 2. Fesenko Ye. V. Kryminal'no-pravovyy zakhyst zdorov'ia naselennia: komentar zakonodavstva ta sudovoi praktyky. Kyiv: Istyna, 2001. S. 6 [ukr.].
 3. Dan'shyn Y. N. Vvedeniye v krymynolohycheskuuu nauku. Kharkiv: Pravo, 1998. S. 97 [ukr.].
 4. Shyhonin O. B. Umysne vbyvstvo, poiednane iz zgvaltuvanniam abo nasylnyts'kym

zadovolenniam statevoi prystrasti nepryrodnym sposobom: kryminolohichna kharakterystyka ta zapobihannia: dys. ... kand. iuryd. nauk. Kharkiv, 2011. 233 s. S. 28–29 [ukr.].
 5. Turlova Yu. A., Polischuk H. S., Kozliuk L. H., Pieniaz'kova O. O. Zlochynty proty ekolohichnoi bezpeky: problemni pytannia systematyzatsii. *Yaderna ta radiatsijna bezpeka*. 2021. № 2(90). S. 42–51. S. 48–49 [ukr.].
 6. Lemeshko O. M. Kryminal'no-pravova otsinka poturannia vchynenniu zlochyntu: dys. ... kand. iuryd. nauk. Kharkiv, 2001. S. 52 [ukr.].
 7. Smushak O. M. Vidpovidal'nist' za poturannia zlochyntu, ta joho poperedzhuval'nyj vplyv na zlochyntnist'. *Aktual'ni problemy vdoskonalennia chynnoho zakonodavstva Ukrainy: zbirnyk naukovykh statej*. 2013. Vyp. 33. S. 274–282. S. 281 [ukr.].
 8. Fil'chakova Yu. I. Poniattia poturannia za kryminal'nym pravom Ukrainy. *Yurydychnyj naukovyj elektronnyj zhurnal*. 2023. № 6. URL: http://lsej.org.ua/6_2023/116.pdf (data zvernennia: 27.11.2023) [ukr.].
 9. Kryminal'nyj kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 № 2341-III. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (data zvernennia: 29.11.2023) [ukr.].
 10. Malynyn V. B., Parfenov A. F. Ob'ektyvnaia storona prestupleniya: monohrafiya. S.- Peterburh: Yzd-vo S.-Peterburh. Iuryd. Yn-ta, 2004. S. 112 [rus.].
 11. Shmandyj V. M. Teoretycheskye y praktycheskye osnovy upravleniya tekhnogennoi bezopasnost'iu na rehyonal'nom urovne. *Zakhyst dovkillia vid antropohennoho navantazhennia*: zbirnyk naukovykh prats'. Kharkiv–Kremenчук: KhNU, 2001. Vyp. 4(6). S. 95–100. S. 96 [rus.].
 12. Andrejtsjev V. I. Pravo ekolohichnoi bezpeky: navch. ta nauk.-prakt. posib. Kyiv: Znannia-Pres, 2002. 332 s. S. 14 [ukr.].

Turlova Yuliya, Polishchuk Serhij. The Concept, Signs and System of Environmental Safety Crimes Committed by Omission

Extended Abstract. The article focuses on the challenges associated with defining the concept of environmental safety crimes committed by omission, and on the issues related to the systematization and structural arrangement of the criminal law provisions establishing liability for committing of such crimes. The author outlines specific (identifying) signs allowing to differentiate the criminal practices within this category as a comparatively autonomous group, namely: a common target of the offense, i.e., social relations in the area of environmental safety; the nature of the offense and the manner of committing it by criminal omission which manifests itself primarily as criminal connivance in environmentally hazardous activities; peculiarities of behavior representing non-interference with an occurring environmentally hazardous situation and non-application (or improper application) of measures to counteract it; formalization under criminal law of acts which, taken together, amount to criminal omission in the area of environmental safety and which are designated as crimes (rather than criminal infraction); status-related and legal signs of persons committing criminal omissions in the area of environmental safety; similar perpetrators (presence of a special perpetrator).

The author maintains that the crime target aspect of the crimes punishable under Articles 237 and 238 of the Criminal Code of Ukraine is characterized by a mixed omission committed by a person who, in fulfilling the legal obligations assigned to him/her, either does not fulfill them completely or fulfills them improperly.

The author provides the rationale for his position on the expediency of using the term “criminal omission in the area of environmental safety” covering all types of

criminally liable behavior of persons with special obligations which manifests itself in their non-interference with an occurring environmentally hazardous situation and their non-application of measures to counteract the development of such a situation and prevent its dangerous consequences.

The author offers his own classification of crimes under study which will facilitate their comprehensive research with a view to further improving the relevant criminal law provisions and the practice of their application.

Key words: *environmental safety crimes committed by omission, connivance in environmentally hazardous activities, environmental protection under criminal law, state environmental policy of Ukraine, national security of Ukraine, constituent elements of crime, classification under criminal law, criminal law provisions, criminal liability, criminology.*

DOI: 10.33663/0869-2491-2024-35-607-617

УДК 343.2+340.13+007.51+165.12

В. Н. КУБАЛЬСЬКИЙ,
кандидат юридичних наук, доцент*
ORCID: 0000-0001-6127-5786

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ЕКОНОМІЧНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ¹

У статті досліджується сутність поняття та явища «економічний суверенітет». Проаналізовано особливості загроз економічному суверенітету України в умовах збройної агресії рф. Економічний суверенітет розглядається як самостійний об'єкт кримінально-правової охорони. Визначено систему норм Особливої частини КК, які передбачають кримінальну відповідальність за посягання на економічний суверенітет України.

Ключові слова: *економічний суверенітет, збройна агресія рф, національна безпека, економічна безпека, кримінально-правова охорона, кримінальна відповідальність.*

Kubalskiy Vladyslav. Criminal legal protection of Ukraine's economic sovereignty in the context of the armed aggression of the russian federation

The article examines the essence of the concept and phenomenon of «economic sovereignty». The author analyzes the peculiarities of threats to Ukraine's economic sovereignty in the context of russia's armed aggression. Economic sovereignty is considered as an independent object of criminal law protection. The system of provisions of the Special Part of the Criminal Code, which provide for criminal liability for encroachment on the economic sovereignty of Ukraine, is defined.

Key words: *economic sovereignty, armed aggression of the russian federation, national security, economic security, criminal legal protection, criminal liability.*

Вступ. Цілком слушною є думка науковців про те, що політична незалежність без економічної незалежності не дає повного суверенітету. Академік НАН України Б. М. Данилишин підкреслює, що «війна проти зовнішнього агресора – це завжди боротьба за політичну і економічну незалежність країни¹. Одна зі стратегічних цілей держави в сучасному глобалізованому світі – просування та захист національних економічних інтересів. Це важлива складова національної безпеки. Інакше держава приречена на перманентну бідність, що створює загрозу втрати суверенітету та території.

Аналогічні погляди висловлюють й інші вітчизняні дослідники. Так, Ю. В. Котик констатує: «Розуміння національної безпеки України як комплексу взаємопов'язаних складових дає змогу винести на порядок денний її

* **Kubalskiy Vladyslav**, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.), Docent